

การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีศึกษา
วัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง
The Local Museum Management in Songkhla Lake Basin in a
case of Wat Hua Toei Local Museum, Don Sai sub-district,
Pak Phayun district, Phatthalung province

สาวิตรี สัตยายุทธ์ ¹	Savitree Satayayuth
พรพันธุ์ เขมคุณาศัย ²	Phonphan Khamkhunasai
ไพบูลย์ ดวงจันทร์ ³	Phibul Daungchan
ณฐพงศ์ จิตรนิรัตน์ ⁴	Nathapong Chitniratna

Received : 21 กุมภาพันธ์ 2563

Revised : 9 มีนาคม 2563

Accepted : 11 มีนาคม 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ถอดความรู้กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวัฒนธรรมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
Doctor of Philosophy Program in Cultural Studies in Faculty of Humanities and Social Science,
Thaksin University

² รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยทักษิณ
Assoc. Prof. Dr. , Thaksin University

³ รองศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
Assoc. Prof. Dr. , Thaksin University

⁴ รองศาสตราจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยทักษิณ
Assoc. Prof. Dr. , Thaksin University

อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง และ 2) นำเสนอรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นใน
 กลุ่มทะเลสาบสงขลากรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลคอนทราย อำเภอปากพะยูน
 จังหวัดพัทลุง ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต
 การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลหลัก 4 กลุ่ม จำนวนรวม 20 คน คือ
 ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชน และภาคีเกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า
 1) ชุมชนมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม ดังนี้ จัดเวทีแลกเปลี่ยนนำร่อง
 พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทำบันทึกความร่วมมือการจัดการพิพิธภัณฑ์ร่วมกับภาคีเครือข่าย
 ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน พร้อมทั้งสรุปแก่นความรู้
 เผยแพร่ ดำเนินการจัดทำทะเบียนวัตถุเพื่อการอนุรักษ์วัตถุเบื้องต้น สมมนาการจัดแสดง
 และจัดแสดงวัตถุในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ประชุมจัดทำเอกสารข้อมูล แผนที่วัฒนธรรมชุมชน
 สื่อ และนิทรรศการถาวร 2) นำเสนอรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม
 สามารถกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์ ที่เหมาะสมได้ 3 รูปแบบ คือ 1)
 รูปแบบการท่องเที่ยว “ย้อนรอยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย”
 2) รูปแบบการท่องเที่ยว “เรียนรู้ศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัด
 หัวเตย” และ 3) รูปแบบการท่องเที่ยว “เรียนรู้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพผ่านพิพิธภัณฑ์
 ท้องถิ่นวัดหัวเตย”

คำสำคัญ : รูปแบบ การจัดการพิพิธภัณฑ์ รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่น
 กลุ่มทะเลสาบสงขลา

Abstract

This study aims at capturing knowledge of local museum management processes, and illustrating the local museum management patterns of the local museum in Songkhla Lake Basin in a case of Wat Hua Toei Local Museum, Don Sai Sub-district, Pak Phayun District, Phatthalung

Province. Specifically, this study followed the qualitative research paradigm using observations, interviews and group discussions to gather the data from four major groups of informants including local administrators, folk philosophers, local people and relevant organizations. The results showed that: 1) the local community administered the local museum with a participatory management pattern consisting of generating knowledge sharing forum to pilot the local museum management processes, writing cooperative memorandum of the local museum with connected parties, studying the local history and cultural heritage of the community, gathering the core of knowledge for dissemination, constructing an information recording of objects for preliminary conservation, organizing exhibition seminars to exhibit objects, exhibiting objects at the local museum, and holding meetings to create information document, community cultural map, media and permanent exhibition; and 2) in terms of the participatory pattern of local museum management, it specified three suitable models of museum tourism as i) Tourism Model “Retrace the local history through Wat Hua Toei Local Museum”, ii) Tourism Model “Learning Art and local handicrafts through Wat Hua Toei Local Museum”, and iii) Tourism Model “Learning local wisdom for health care through Wat Hua Toei Local Museum”.

Keywords : Model, Museum Management, Museum Management Processes, Local, Songkhla Lake Basin

บทนำ

พิพิธภัณฑ์เป็นสถาบันถาวรที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่แสวงหาผลกำไรเพื่อให้บริการแก่ประชาชนและสังคม (ICOM, 2004 : 234) การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ต้องมีการคำนึงถึงหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ ซึ่งในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์ได้กลายมาเป็นสถาบันของประชาชน ที่มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน และให้บริการแก่ชุมชนทุกกลุ่มคน พิพิธภัณฑ์มีหลายประเภท เช่น พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะ พิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติวิทยา พิพิธภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยา และชาติพันธุ์ พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และพิพิธภัณฑ์ประจำเมืองหรือท้องถิ่น เป็นต้น การจำแนกประเภทพิพิธภัณฑ์ไว้อย่างหลากหลายก็เพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินงานและการบริหารจัดการ แต่โดยรวมแล้วพิพิธภัณฑ์มีหน้าที่สำคัญในการรวบรวม สงวนรักษา ศึกษาวิจัย และจัดแสดงเรื่องราวซึ่งเป็นหลักฐานที่มีความสำคัญแก่มนุษย์และสิ่งแวดล้อมโดยมีความหมายเพื่อการค้นคว้า การศึกษา และความเพลิดเพลิน สิ่งที่สงวนรักษา และจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ไม่ใช่เฉพาะแค่วัตถุเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ยังได้รวมถึงสิ่งที่มีชีวิตด้วย

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดขึ้นและดำเนินการโดยสถาบันหรือองค์กรท้องถิ่น (พิเศษเจียจันทร์พงษ์, 2539 : 91) มิติในสังคมไทยเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ มิติของพื้นที่และดินแดน ประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีอายุเก่าแก่ และมีความเป็นมาที่ยาวนาน มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง และเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีผู้คนหลายกลุ่มหลายแหล่งเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลาหลายพันปี เพราะฉะนั้นผู้คนในแต่ละท้องถิ่นจึงมีอดีตเป็นของตนเอง เห็นได้จากซากปรักหักพังทางโบราณคดี หรือโบราณวัตถุที่ยังหลงเหลืออยู่เป็นจำนวนมากเหล่านี้เป็นฐานและสำนักท้องถิ่นมักเกิดขึ้นจากสิ่งนี้เป็นอันดับแรก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2545: 7)

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อชุมชน ด้วยเป็นสถานที่เก็บรวบรวม สงวนรักษาสิ่งของ และนำเสนอเรื่องราวของชุมชนในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา

ความเชื่อ วัฒนธรรมวิถีชีวิต ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีลักษณะต่างจากพิพิธภัณฑ์ทั่วไป คือ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากภายในท้องถิ่น โดยคนในท้องถิ่นจะเป็นผู้ริเริ่มจัดทำและดำเนินการหรืออาจมีหน่วยงานจากภายนอกมาร่วมช่วยเหลือบ้าง โดยใช้ของที่มียูอยู่ในท้องถิ่นเป็นคลังความรู้ที่สะสมภูมิปัญญาที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ไว้ให้ชนรุ่นหลัง โดยมีเป้าหมายให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตัวเองเป็นสำคัญ สิ่งที่ต้องการแสดงคือความหมายที่อยู่เบื้องหลังวัตถุที่นำมา จัดแสดงนั้น ที่เนื้อหาสะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในด้านต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น และเน้นความเรียบง่าย แต่มีความหมายต่อชุมชน ดังที่ ปรีดีตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล ได้กล่าวในงานพิพิธภัณฑ์เสวนา ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 เรื่องสถานภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย ว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นมากกว่าสถานที่เก็บของหรือวัตถุ แต่เป็นกระบวนการทางสังคม คือ ความคิดอะไรบางอย่างเกี่ยวกับสังคมและการเปลี่ยนแปลงแล้วเกิดรูปแบบของการปฏิบัติต่าง ๆ ความคิดอันนี้ทำให้การมองพิพิธภัณฑ์ด้วยความหมายอีกแบบหนึ่ง คือการมองว่าพิพิธภัณฑ์เป็นกระบวนการที่จะสนองตอบต่อสิ่งที่ต้องการ ทำให้คนในชุมชนใดชุมชนหนึ่งเกิดความสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ และรากเหง้าของตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตนเอง เพราะฉะนั้นการทำพิพิธภัณฑ์แบบนี้ไม่ใช่เพื่อที่จะแสดงให้คนอื่นเห็นอย่างเดียว แต่ทำเพื่อกระตุ้นความเข้าใจตนเอง กระตุ้นความสำนึกบางอย่างเกี่ยวกับตนเอง (รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม, 2556 : 4)

แนวคิดเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกิดจากสำนึกของมนุษย์ในการทบทวนเรื่องราวในอดีตที่ปรารถนาจะรู้จักตนเอง เป็นสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงศักยภาพหลาย ๆ อย่างของมนุษย์ที่มีความสามารถในการเรียนรู้ การคิด และการเชื่ออันก่อให้เกิดพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ขึ้นมา การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงนับเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความรู้ และความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่นรวมถึงการให้การศึกษานอกระบบเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่าง ๆ ตามพัฒนาการทาง

ประวัติศาสตร์ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น นอกเหนือจากการเก็บรวบรวมศิลปวัตถุต่าง ๆ แล้วยังจำเป็นต้องแสดงให้เห็นถึงกลุ่มคน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และมิติทางสังคมวัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหวอย่างสืบเนื่อง ซึ่งจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ และความเข้าใจในบริบททางสังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่นร่วมกันอย่างละเอียดรอบคอบ (มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2543 : 1)

สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2539 : 79 – 90) ผู้ก่อตั้งสถาบันทักษิณคดีศึกษาและ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไว้ว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือ พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน (Folklore Museum) มีปรัชญา และจุดมุ่งหมายต่างกับ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (National Museum) คือ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเน้นการเก็บรักษาโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และสิ่งมีค่าชิ้นสำคัญ ๆ ของชาติ เพื่อชี้ให้เห็นความอลังการ ความหลากหลายในแง่ศิลปะ โบราณคดี วัฒนธรรม และอารยธรรมรวมของชาติ ปรัชญา ของการจัดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจึงมุ่งด้านการอนุรักษ์และสร้างความภาคภูมิใจ มุ่งให้ ผู้ชมได้เห็น และรู้มากกว่าจะให้ได้วิธีการจัดการ ส่วนพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นประกอบด้วย ข้อมูล และหลักฐานที่นำมาแสดง 2 ประเภท คือ หลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นที่มาของ ประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม และหลักฐานทางชาติพันธุ์ซึ่งได้จากวัตถุสิ่งของ และคำบอกเล่าของคนในท้องถิ่น เป็นที่มาของประวัติศาสตร์ทางสังคม ดังนั้น ความมุ่งหมายของ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ เพื่อคนในท้องถิ่น

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่น่าสนใจ และมีความสำคัญยิ่งในยุคสมัยปัจจุบัน จุดเด่น หรือลักษณะเฉพาะของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น คือ การเป็นพิพิธภัณฑ์ที่ดำรงอยู่ในบริบทของท้องถิ่น ลักษณะเฉพาะนี้เกิดขึ้นจากการหลอมรวมเข้าด้วยกันระหว่าง “สถานที่ตั้ง” ของพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ใน “ท้องถิ่น” ที่มี ลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์ และนิเวศวิทยา “รูปแบบของวัตถุสิ่งของ” ที่ปรากฏอยู่ใน พิพิธภัณฑ์ที่ไม่เหมือนกัน และอีกองค์ประกอบที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน คือ “คุณค่า และความหมาย” ที่ผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ มีต่อถิ่นที่อยู่อาศัย และวัตถุสิ่งของที่สร้างขึ้น

หรือใช้สอย ซึ่งแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม

บริเวณรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีที่ แสดงว่า พื้นที่บริเวณนี้เคยเป็นชุมชนที่มีความสำคัญหลายจุด เช่น บริเวณอำเภอสงขลิ่งพระ และอำเภอระโนดบางส่วน เป็นที่ตั้งของเมืองพัทลุงโบราณ บริเวณวัดเขียนบางแก้ว เขตอำเภอเขาชัยสนก็เคยเป็นที่ตั้งเมืองพัทลุง และเมืองท่ามาก่อน ส่วนบริเวณบ้านชิงโค คลองปะโอ ก็น่าจะเป็นที่ตั้งของเมืองที่ปรากฏในเอกสารโบราณว่า “เมืองสะอูเลา” ที่สำคัญที่สุด คือ บริเวณนี้มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับอู่วัฒนธรรมโดยรอบ คือ ชัมชับเอาวัฒนธรรมอินเดียอันเนื่องมาแต่ฮินดู และพุทธศาสนานิกายมหายานเข้าไว้ อย่างซับซ้อนฝังลึก มีอิทธิพลต่อผู้คนบริเวณนี้สืบทอดต่อมา ทั้งในแง่ ศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล และศาสนพิธี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนา ครั้นถึงสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา วัฒนธรรมขวา – มลายู และคติทางศาสนาอิสลามก็ค่อย ๆ เข้ามาตะกอนซ้อนทับอีก ะลอกหนึ่ง ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์วัฒนธรรมจีนก็ค่อย ๆ เข้ามาผสมผสานมากขึ้น จนถึงปัจจุบัน (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2536 : 55 - 66)

วัดหัวเตย เป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของลุ่มทะเลสาบสงขลา ตั้งอยู่ที่ บ้านหัวเตย หมู่ที่ 2 ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นวัดเก่าแก่ตามหลักฐานใน ทำเนียบวัดจังหวัดพัทลุง ของพระครูอริยสังวร (เอียด) อดีตเจ้าคณะจังหวัดพัทลุง ระบุว่า วัดนี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2250 มีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนในอดีต เป็นแหล่งสรรพวิชาที่มี ผู้คนได้หลงใหลเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิต หรือคฤหัสถ์แล้วแต่ใครสนใจ ศึกษาเรื่องใด เช่น เรียนภาษาไทย เรียนภาษาขอม วิชาอาคม หมอจูด หมอยา เทคนิ ทำนองมหาชาติ เทคนิธรรมะ สวดแหล่ สวดแปล สวดโอ้ สวดยัด รวมถึงฝึกหัดมนโหราห์ หนังสือ และเล่นพระมาลัย นับได้ว่าวัดหัวเตยเป็นประดุจดังแหล่งดักศิลาในท้องถิ่นนั้น เลยทีเดียว มีโบราณวัตถุสถานที่น่าสนใจมากมาย เช่น อุโบสถ กุฏิทรงไทยภาคใต้ ศาลา บาดร (กรมศิลปากรอยู่ระหว่างการพิจารณาประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานสำหรับชาติ โดยสำนักศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราชได้นำเสนอต่อคณะกรรมการแล้วใน พ.ศ. 2555)

มีผู้พระธรรมลายน่าน้ำ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2389 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 มีพระพุทธรูป จำหลักด้วยไม้จันทน์แต่จากคำของคนเฒ่าคนแก่ที่เคยอ่านจารึกบอกว่าเป็นอักษร ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) และมีภาพพระบรมมหาราชวัง มีจำนวน 3 แผ่น ซึ่งมีจารึกบอกไว้ว่าเขียนเมื่อ พ.ศ. 2345 ตรงกับสมัยรัชกาลที่ 1 ถือเป็นภาพเขียนที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดเท่าที่พบใน จังหวัดพัทลุง และมีโบราณวัตถุที่เก็บรวบรวมไว้อีกนับจำนวนกว่าห้าร้อยชิ้น โดยอยู่ใน ความดูแลของพระครูประภัสร์ธรรมวาที เจ้าอาวาสวัดหัวเตยองค์ปัจจุบัน (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2557 : 53-54)

ต่อมา พระครูประภัสร์ธรรมวาที เจ้าอาวาสวัดหัวเตยร่วมกับชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ได้ดำเนินการจัดสร้างอาคารเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุของชุมชนพร้อมกับจัดแสดงโบราณวัตถุเหล่านั้น ซึ่งเป็นที่มาของพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

ผู้วิจัยเชื่อว่า การถอดความรู้กระบวนการจัดการ และนำเสนอรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลากรณีพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง จะทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการจัดการ และรูปแบบพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นดังกล่าว ชุมชนสามารถนำความรู้จากงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่น ๆ ในการจัดการพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นที่เหมาะสม ในขณะที่เดียวกันองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และสถาบันการศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในบริบทที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดความรู้กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลากรณีพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลากรณีพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการพิธีกรรมที่ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลา” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในบริบทพื้นที่วัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษา ได้แก่ พิธีกรรมที่ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เนื่องจากมีความสำคัญ 3 ประการ ดังนี้ 1) พื้นที่ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนเก่าแก่มีประวัติ และพัฒนาการมาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยอยุธยา รัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังจะเห็นได้จากโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ปรากฏในชุมชน และวัดหัวเตย เช่น พระอุโบสถหลังเก่า ภาพพระบฏวัดหัวเตยที่เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2345 อันเป็นหลักฐานสำคัญที่บ่งบอกถึงความเจริญของชุมชน จากนั้นได้มีคนจีนเข้ามารับจ้างสร้างเส้นทางรถไฟสายใต้ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จึงมีการสร้างที่พักคนงาน และเกิดเป็นชุมชนใหญ่ตั้งแต่นั้นมา 2) ชุมชนดอนทราย เป็นชุมชนที่น่าสนใจ มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีวิถีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ มีประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น ประเพณีชักพระ วันสารทเดือนสิบ ประเพณีวันว่างหรือประเพณีสงกรานต์ รวมทั้งประเพณีอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องทางศาสนา เช่น ประเพณีวันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันวิสาขบูชา งานทอดกฐินทอดผ้าป่า เป็นต้น และ 3) พิธีกรรมที่ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากวัด ชุมชนและนักวิชาการ มีการจัดการเชิงบูรณาการอย่างเป็นระบบตามรูปแบบของพิธีกรรมที่ท้องถิ่น

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม จำนวน 20 คน ประกอบด้วย 1) ผู้นำท้องถิ่น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพิธีกรรมที่ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการที่ได้รับเลือกจากสมาชิกในหมู่บ้าน) พระสงฆ์ (เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และพระลูกวัด)

หัวหน้าสถานศึกษา ครู เป็นต้น 2) ประชาชนท้องถิ่น 3) ชาวบ้านในชุมชน และนักท่องเที่ยว 4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ โรงเรียน เทศบาล หน่วยงานด้านวัฒนธรรม และสถาบันทักษิณคดีศึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

4. วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อมูลมาจำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย และจัดกลุ่มตีความอธิบาย นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีภาพประกอบตามความเหมาะสม

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยมี 2 ประเด็น ดังนี้ 1) กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ และ 2) รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลากรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตยตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตยตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง

ผลการถอดความรู้ พบว่า กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ 1) กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (2550 – 2555) 2) กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ (2556 – 2559)

1.1 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ได้เริ่มขึ้นโดยชุมชน และวัดในช่วงปี พ.ศ. 2550 โดยประมาณ วัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอพะยูน จังหวัดพัทลุง ถือเป็นศูนย์รวมของชุมชนที่สำคัญแห่งหนึ่ง เป็นพื้นที่แห่งศรัทธามีวัตถุสิ่งของที่ผู้คนนำมาบริจาคจำนวนมากทั้งของโบราณของเก่าเก็บตั้งแต่สมัยปู่ย่า และตกทอดถึงลูกหลาน ในระยะต่อมาวัตถุเหล่านั้นเริ่มสูญหายไปจากวัดจำนวน

หนึ่ง ชำรุดเสื่อมสภาพอีกจำนวนหนึ่ง พระครูประกาศธรรมวาที เจ้าอาวาสวัดหัวเตย เล็งเห็นคุณค่า และความสำคัญของวัตถุ ซึ่งมีอยู่เดิมในวัดหัวเตย ที่มีทั้งพระพุทธรูปถ้วยชาม เครื่องใช้ และได้มีการเก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของในชุมชน ได้จำนวนหนึ่ง ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องทองเหลือง เครื่องไม้ เป็นต้น โดยพระครูประกาศธรรมวาที เจ้าอาวาสวัดหัวเตย ตั้งใจมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้เรื่องราวชุมชนผ่านสิ่งของเครื่องใช้เหล่านี้ เมื่อได้สนทนากับผู้นำชาวบ้านในชุมชนคอนทรายได้ข้อสรุปว่า วัด และชุมชนมีความต้องการนำเสนอภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งจะเป็นตัวเชื่อมกับวัตถุสิ่งของที่มีใช้ในชุมชนทั้งอดีต และปัจจุบัน ทำความเข้าใจวิถีชุมชนดั้งเดิมเพื่อจะเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนในปัจจุบัน เจ้าอาวาสวัดหัวเตยได้นำชาวบ้านหลายกลุ่มหลายวัยเข้าร่วมรับรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัด ในที่สุดพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตยก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่าง ซึ่งจากเดิมนั้นวัตถุต่าง ๆ เก็บไว้ในกุฏิเจ้าอาวาส ต่อมา ได้นำมาไว้ในห้อง (พื้นที่พิพิธภัณฑ์ชุมชนในปัจจุบัน) บ้างก็วางซ้อนกัน บ้างก็วางบนชั้น ส่วนหนึ่งจัดวางในตู้กระจก บางส่วนทำเป็นช่องขนาดใหญ่ใส่วัตถุและมีป้ายข้อมูลบอกชื่อวัตถุ และผู้ที่มอบให้ ส่วนผ้าพระบฏวางราบในตู้กระจกขนาดใหญ่จัดไว้กลางห้อง มีสมุดจดรายการวัตถุที่มีผู้นำมามอบให้วัด

1.2 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยกิจกรรมดังนี้ 1) สร้างเวทีแลกเปลี่ยน (ปี พ.ศ. 2556) 2) ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (MOU) 3) ประชุมเชิงปฏิบัติการศึกษาชุมชน 4) ประชุมสัมมนาสรุปข้อมูล 5) การทำทะเบียนวัตถุ 6) การอนุรักษ์วัตถุเบื้องต้น 7) สัมมนาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 8) การจัดทำเอกสารข้อมูล 9) การจัดทำแผนที่วัฒนธรรมชุมชน 10) จัดแสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย

การพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดหัวเตย ได้ดำเนินการเป็นลำดับดังนี้

1) สร้างเวทีแลกเปลี่ยน (ปี พ.ศ. 2556)

การเปิดเวทีสำหรับชาวบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และทำความเข้าใจกับบทบาทหน้าที่ของแหล่งเรียนรู้ที่ได้ใช้ชื่อตั้งแต่เบื้องต้นว่า “พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตย”

โดยพระครูประภักดิ์ธรรมวาทิ เจ้าอาวาสวัดหัวเตย ร่วมกับสถาบันทักษิณคดีศึกษาได้ประสานเชิญผู้นำชุมชนทั้งอดีต และปัจจุบัน โรงเรียนเยาวชน และองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การมีเวทีชาวบ้านทำให้คณะทำงานได้รับข้อมูลเพิ่มเติมจำนวนมาก ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินงานในชุมชน ทุกฝ่ายต่างเห็นพ้องต้องกันว่า จะต้องขับเคลื่อนโดยอาศัยลักษณะเฉพาะของชุมชน วิถีและผู้คน การดำเนินงานต่าง ๆ ต้องเป็นไปด้วยความเหมาะสม ยึดหยุ่นกับหลาย ๆ ฝ่าย และคำนึงถึงกำลังตนเองและชุมชน

ข้อสรุปเป้าหมายของการร่วมพัฒนา คือ ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของข้อมูลจะเป็นผู้ให้ข้อมูล ร่วมจัดหาข้อมูล ร่วมจัดเก็บข้อมูล และช่วยกันตรวจสอบข้อมูล วัดได้ ดำเนินการเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โรงเรียนได้รับข้อมูลชุมชนไปปรับใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ได้นำฐานข้อมูลไปดำเนินการดำเนินนโยบาย และสนับสนุนงบประมาณ รวมถึงการคิดสร้างรายได้เข้าชุมชน หน่วยงานรัฐได้ข้อเท็จจริงของชุมชนที่มีการสอบทานอันเป็นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น

2) ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (MOU)

ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และท้องถิ่น อันประกอบด้วย 1) สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ โดยผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา 2) วัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภopheยูน จังหวัดพัทลุง โดยผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหัวเตย เป็นตัวแทน 3) เทศบาลตำบลดอนทราย อำเภopheยูน จังหวัดพัทลุง โดยนายกเทศมนตรีตำบลดอนทราย 4) โรงเรียนบ้านโคกทราย ตำบลดอนทราย อำเภopheยูน จังหวัดพัทลุง โดยผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโคกทราย และ 5) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ตำบลดอนทราย อำเภopheยูน จังหวัดพัทลุง โดยครู กศน. ตำบลดอนทราย เป็นตัวแทน ทั้ง 5 องค์กร ได้เห็นชอบและตระหนักร่วมกันในการพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น โดยมีเจตจำนงร่วมมือในการเป็นเครือข่ายความร่วมมือด้านการบริการวิชาการแก่สังคมและทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม และได้ร่วมลงนามในบันทึกความ

ร่วมมือ (MOU) ด้านการบริการวิชาการแก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ 1) สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ วัดหัวเตย เทศบาลตำบลดอนทราย โรงเรียนบ้านโคกทราย และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ตำบลดอนทราย จะร่วมสนับสนุนการดำเนินงานพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตย โดยส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการ และร่วมกันขับเคลื่อนและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น วัดหัวเตย ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ 2) สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ วัดหัวเตย เทศบาลตำบลดอนทราย โรงเรียนบ้านโคกทราย และ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ตำบลดอนทราย จะร่วมกันพัฒนาให้เกิดแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชน เพื่อปลูกจิตสำนึก และสร้างความภาคภูมิใจให้คนในท้องถิ่น 3) สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ จะพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนตำบลดอนทราย ด้วยการให้บริการทางวิชาการและวิจัย รวมทั้งโครงการพิเศษอื่น ๆ 4) การดำเนินกิจกรรมภายใต้บันทึกข้อตกลงฉบับนี้ อาจมอบหมายให้มีสมาชิก หรือผู้แทนของแต่ละฝ่าย เป็นผู้ดำเนินการความเหมาะสม โดยความเห็นชอบของผู้บริหารสูงสุดของทั้งสองฝ่าย และ 5) การดำเนินกิจกรรมภายใต้บันทึกข้อตกลงฉบับนี้ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับทุกฝ่ายอย่างทั่วถึงและเสมอภาคกัน

3) ประชุมเชิงปฏิบัติการศึกษาชุมชน

เครือข่ายความร่วมมือได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนได้มีข้อตกลงเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องราวของชุมชนดอนทราย ประกอบด้วย 6 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มที่ 1 ศึกษาสภาพภูมิประเทศ และการเมืองการปกครอง กลุ่มที่ 2 ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน กลุ่มที่ 3 ศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน กลุ่มที่ 4 ศึกษาบุคคลสำคัญของชุมชน กลุ่มที่ 5 ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มที่ 6 ศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะ

ในแต่ละกลุ่มประกอบไปด้วยตัวแทนชาวบ้าน 3 คน ตัวแทนสถาบันทักษิณคดีศึกษา 2 คน พระสงฆ์ 1-2 รูป เยาวชน 2-3 คน โดยที่ตัวแทนชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำชุมชนหรือผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ การพิจารณาหัวข้อ จะเน้นไปตามความชำนาญพื้นที่หรือความถนัดในข้อมูลเรื่องนั้น ๆ ตัวแทนสถาบันทักษิณคดีศึกษาพิจารณา

จากความถนัดเชิงวิชาการด้านต่าง ๆ ของแต่ละคน สำหรับการเตรียมความพร้อม ได้จัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อสร้างทักษะและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความเข้าใจในโครงการ และจุดประสงค์โครงการ การจัดสรรเวลาของทีม การนัดหมาย การประสานงานและการเดินทาง ในกรณีการประสานงานจะต้องให้ชาวบ้านที่ชำนาญแต่ละพื้นที่เป็นผู้กำหนด การเก็บข้อมูลจะมีนักวิจัยและนักวิชาการสถาบันทักษิณคดีศึกษาเป็นพี่เลี้ยง นอกจากนี้ มีการฝึกเยาวชนร่วมเป็นคณะทำงาน ซึ่งเป็นแนวคิดของคนในชุมชนที่ต้องการให้ลูกหลานในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ มากกว่าการมาเรียนรู้ชุดข้อมูลที่สำเร็จแล้ว เยาวชนจึงเสมือนผู้เชื่อมโยงองค์ความรู้จากผู้ใหญ่ไปสู่กลุ่มเยาวชนรุ่นราวคราวเดียวกัน อีกทั้งเป็นการสร้างสำนึกให้เห็นถึงคุณค่าภูมิปัญญาบรรพบุรุษด้วยตนเอง ผลการศึกษาของแต่ละกลุ่ม ทำให้ได้ข้อมูลประกอบการเป็นแหล่งเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ห้องถิ่นวัดหัวเตย ซึ่งข้อสรุปแต่ละประเด็นสามารถแจกแจงดังนี้

กลุ่มที่ 1 ศึกษาสภาพภูมิประเทศ และการเมืองการปกครอง ข้อมูลสภาพภูมิประเทศ และการเมืองการปกครอง ทำการสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนทั้งสภาพภูมิศาสตร์ พัฒนาการชุมชน และการปกครองของท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงไปยังการประกอบอาชีพ คติชาวบ้าน ลักษณะการปกครอง

กลุ่มที่ 2 ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นการสืบสาวเรื่องราวจากเอกสารเก่า คำให้การจากชาวบ้าน ปราชญ์ของชุมชนทายาทตระกูลเก่าแก่ของชุมชน สืบย้อนไปถึงสมัยอยุธยาตอนปลายเป็นอย่างน้อยว่าเกิดชุมชนในบริเวณนี้ 2-3 ชุมชน

กลุ่มที่ 3 ศึกษาศิลปะและวัฒนธรรมในชุมชน ข้อมูลศิลปะ และวัฒนธรรมในชุมชน ประกอบด้วยศิลปะพื้นบ้านวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรม และประเพณีที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมารวมทั้งประเพณีอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องทางศาสนา นำมาซึ่งศิลปะ และวัฒนธรรมชุมชน หรือการละเล่นพื้นบ้านที่สำคัญ เช่น หนังตะลุงโนรา ตายายนายมนต์ การสวดมาลัย ช่างฝีมือ ต่าง ๆ

กลุ่มที่ 4 ศึกษาบุคคลสำคัญของชุมชน ข้อมูลบุคคลสำคัญของชุมชน สืบค้นข้อมูลบุคคลที่มีชื่อเสียง สร้างชื่อเสียงหรือสร้างผลงานให้ชุมชน เช่น ศิลปินโนราผู้สร้างจารีตของสังคัมปะกัซใต้ นายหนังตะลุงชั้นครู ท่านขุนห้วยลึก เจริญราษฎร์ และท่านอื่น ๆ

กลุ่มที่ 5 ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นมุ่งศึกษาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคของหมอ และชาวบ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีพ การบำบัดด้วยการเลือกใช้สมุนไพร หรือตำรับยา ความเชื่อ และความศรัทธาของชาวบ้านต่อการรักษา

กลุ่มที่ 6 ศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะ ข้อมูลวรรณกรรมมุขปาฐะสืบค้นจากคำบอกเล่าเกี่ยวกับเพลงกล่อมเด็ก ปริศนาคำทาย สุภาษิตคำสอน คำอุปมาอุปไมย เพลงเรือไหว้ลายลักษณ์บททำขวัญบ่าวสาว ไหว้สัสดีใหญ่ไหว้สัสดีน้อย นิทาน

4) ประชุมสัมมนาสรุปข้อมูล

ข้อสรุปจากการประชุมสัมมนาการจัดการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นถือเป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนเบื้องต้น ที่ยังขาดตกบกพร่องหลายประการ การพัฒนาข้อมูลโดยคณะทำงานของสถาบันทักษิณคดีศึกษา จึงเพิ่มเติมข้อมูลดังนี้ ชื่อบ้านนามเมืองที่ส่วนหนึ่งเกิดขึ้นสอดคล้องกับการเกิดเหตุการณ์กบฏเมืองไทรบุรี กระทั่งถึงสมัยรัชกาลที่ 5 อีกส่วนมาจากสภาพพื้นที่ และคำเล่าขานของชาวบ้านเกี่ยวกับชุมชน ประวัติวัดหัวเตย : ศูนย์ความศรัทธาของชุมชนดอนทราย มงคล 108 จากผ้าพระบฏ ศึกษาเปรียบเทียบได้จากความหมายของลายมงคล 108 ที่พระบาทของพระพุทธไสยาสน์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการทำนา บทสรุปของข้อมูลชุมชน และการปรับกระบวนการทัศน์ของพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตย

หลังจากได้ข้อมูลชุมชนแล้วการจัดการเกี่ยวกับวัตถุในพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตย ก็เริ่มดำเนินการ เช่น การจำลองวัตถุบางชิ้นเพื่อจัดแสดง ได้แก่ การจำลองผ้าพระบฏเพื่อจัดแสดงทดแทนผ้าพระบฏผืนเดิมที่จำเป็นต้องเก็บรักษาอย่างถูกวิธีการ จำลองให้มีความละเอียด คมชัดผ่านกล้องถ่ายภาพคุณภาพสูง แล้วพิมพ์ลงบนผ้าใบอย่างดี

5) การทำทะเบียนวัตถุ

เพื่อให้ภารกิจของพิพิธภัณฑ์ชุมชนขับเคลื่อนไปได้ทีละส่วน การจัดทำทะเบียนวัตถุจึงเป็นอีกหนึ่งภารกิจ การกำหนดรายละเอียดของวัตถุแต่ละชิ้นว่าจะต้องมีอะไรบ้างต้องบันทึก จึงทำร่วมกันระหว่างชาวบ้านที่ผ่านการฝึกอบรมการทำทะเบียนวัตถุเบื้องต้นมาแล้ว และนักวิชาการสถาบันทักษิณคดีศึกษา โดยยึดต้นแบบของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา มาเป็นแนวทางในการกำหนดรายละเอียดของข้อมูลที่จะระบุลงในเอกสาร ตามข้อตกลงเบื้องต้นจะบันทึกข้อมูลตามกำลังความสามารถของชาวบ้าน

ในขั้นตอนการปฏิบัติ คณะทำงานได้ร่วมสำรวจวัตถุที่มีในท้องและในตู้จัดแสดงจำแนกประเภท หมวดหมู่ ตามหลักทางคติชนวิทยา การจัดทำทะเบียนวัตถุส่วนหนึ่งอ้างอิงจากคู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของกรมศิลปากร อีกส่วนหนึ่งเป็นเอกสาร และหนังสือเกี่ยวกับวัตถุที่มีในพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา แบบฟอร์มในการบันทึกข้อมูลใช้ชื่อย่อของวัดหัวเตย (วหต.) เป็นชื่อเรียกทางทะเบียน

เนื่องจากวัตถุในพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตย มีจำนวนมากพอสมควร การควบคุมทะเบียนจึงเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้การปรับปรุงการจัดแสดง และการเคลื่อนย้ายวัตถุเป็นไปด้วยความรอบคอบ จึงเห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องเร่งทำทะเบียนให้แล้วเสร็จในระดับหนึ่งเพื่อจะได้ทราบว่ามีวัตถุที่อยู่ในความรับผิดชอบมีกี่ชิ้น สภาพแต่ละชิ้นเป็นอย่างไร ควรนำไปจัดแสดงหรือไม่ ควรเข้ากระบวนการอนุรักษ์หรือไม่ และเป็นการรักษาความปลอดภัยไปในตัว อันจะสร้างศรัทธาให้กับผู้ที่ประสงค์จะมอบวัตถุให้กับพิพิธภัณฑ์ชุมชนว่าจะได้รับการดูแลอย่างดี ไม่สูญหาย และช่วยให้เกิดการเสื่อมสภาพช้าที่สุด

6) การอนุรักษ์วัตถุเบื้องต้น

การดูแลรักษาวัตถุในพิพิธภัณฑ์ชุมชน เริ่มต้นจากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ อันจะช่วยให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนสามารถดูแล อนุรักษ์วัตถุเบื้องต้นได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง เพื่อการป้องกัน และชะลอการเสื่อมสภาพของวัตถุ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์ นอกจากพระสงฆ์ ชาวบ้าน บุคลากรจากองค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ยังมีกลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ และระดับประถมศึกษาเข้าร่วมฝึกทักษะ โดยมีกลุ่มนักวิชาการได้เข้ามาเป็นที่เล็ง การฝึกอบรมได้เลือกวัตถุแต่ละชนิดมาสาธิตและฝึกเพื่อให้เห็นกระบวนการ ขั้นตอน และการใช้อุปกรณ์

ก่อนลงมือปฏิบัติได้ให้ความสำคัญกับการปูพื้นฐานความรู้ด้านการอนุรักษ์ องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ และทำความเข้าใจกับชาวบ้านให้ตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นที่ต้องอนุรักษ์วัตถุ รวมไปถึงการอธิบายวัตถุประสงค์ที่จำเป็นในการ อนุรักษ์เบื้องต้น

การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ช่วยให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนสามารถดูแลตนเองได้ระดับ หนึ่ง และสามารถแนะนำ ถ่ายทอดไปยังผู้ที่อาสามาช่วยงานในพิพิธภัณฑ์ชุมชน และ พิพิธภัณฑ์ชุมชนแห่งอื่นได้

7) สัมมนาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

จากการจัดแสดงวัตถุแต่เดิมนั้น นำวัตถุจัดวางในตู้กระจกที่มีโครงสร้าง อลูมิเนียม วางซ้อนตามข้อจำกัดของพื้นที่ บางชั้นมีขนาดใหญ่ต้องวางพื้น วัตถุบางชั้นมี ป้ายชื่อวัตถุและผู้ที่มาบให้ ส่วนผ้าพระบฏวางราบในตู้กระจกขนาดใหญ่

การปรับปรุงการจัดแสดงได้รับการพิจารณาจากที่ประชุม ผ่านการสัมมนาแนว ทางการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายฝ่ายต่างร่วมให้ความเห็นทั้งด้านงบประมาณ ความเหมาะสม การดูแลรักษา เอกลักษณ์ของชุมชน ในระยะแรกสถาบันทักษิณคดีศึกษา จะเข้ามาช่วยเหลือด้านการให้ข้อมูลเชิงวิชาการ องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการจัดแสดง ข้อควรคำนึง และข้อจำกัดบางประการ เพื่อให้ชาวบ้าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับ พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตยได้ร่วมพิจารณา

การสัมมนาแนวทางการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็น การเสริมสร้างศักยภาพให้คนในชุมชนสามารถดำเนินการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ได้ มีการ นำข้อมูลตัวอย่างของพิพิธภัณฑ์แต่ละประเภทมาเล่าสู่กันฟังเพื่อให้เห็นถึงจุดเด่น ข้อดี ข้อเสีย และความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการ อาทิ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

พิพิธภัณฑ์ของศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราช พิพิธภัณฑ์คตติชนวิทยา พิพิธภัณฑ์ของเอกชน พิพิธภัณฑ์ของต่างประเทศ

ลักษณะของการสัมมนาเป็นการพูดคุย ปรีกษาหารือ และแนะนำไปที่ละประเด็น ข้อสรุปจากกลุ่มย่อย ๆ นำไปสู่ข้อมูลที่หลากหลาย และเกิดความต้องการไม่รู้จบ กล่าวง่าย ๆ คือ ไม่มีข้อสรุปใด ๆ ในการเสวนา เป็นโจทย์ที่ตั้งเอาไว้เป็นต้นร่างว่า ต้องมีความเหมาะสมเป็นแนวทางหลัก คือ เหมาะกับชุมชน เหมาะกับการดูแล เหมาะกับการเรียนรู้ของผู้สนใจต่อไป

8) การจัดทำเอกสารข้อมูล

การจัดทำข้อมูล “องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนดอนทราย” ซึ่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับชุมชนทุก ๆ ด้าน และนำมาประกอบการปรับปรุงการจัดแสดง การจัดทำแผนที่ วัฒนธรรม และแนวทางในการนำชม ข้อมูลดังกล่าวผ่านการเสนอฉบับร่างต่อที่ประชุมสัมมนา การประชุมชาวบ้าน และได้รับการตรวจสอบจากผู้รู้ในชุมชนนักวิชาการ ด้านนั้น ๆ จึงพอจะเป็นหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือระดับหนึ่ง

สาระสำคัญที่ได้รวบรวมไว้ในเอกสาร “องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชนดอนทราย” ประกอบด้วย สภาพทั่วไปของชุมชนดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ประวัติศาสตร์ชุมชนดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ชื่อบ้านนามเมืองในชุมชนดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง บุคคลสำคัญของชุมชนดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง วัดหัวเตย ศูนย์กลางศรัทธาแห่งชุมชนดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง มงคล 108 จากภาพพระบฏลายลักษณ์ พระพุทธรบาท วัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง หมอพื้นบ้านและภูมิปัญญาการรักษาโรค ชุมชนดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นต้น

9) การจัดทำแผนที่วัฒนธรรมชุมชน

แผนที่วัฒนธรรมชุมชน จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการเสนอข้อมูลของชุมชนและพิพิธภัณฑ์ชุมชน ข้อมูลดังกล่าวก่อประโยชน์โดยตรงต่อองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ที่จะ

เข้ามาดูแลด้านการศึกษา และวัฒนธรรมของชุมชนและเสริมการเรียนรู้เรื่องราวของชุมชนให้กับเยาวชน และผู้สนใจภายนอกชุมชน รูปแบบและลักษณะของแผนที่ประกอบด้วยข้อมูลทางวัฒนธรรมแต่ละด้าน และเป็นจุดเริ่มต้นการศึกษาชุมชนคอนทรายแต่ละด้านเช่นกัน รูปแบบสัญลักษณ์ที่สื่อความและเข้าใจง่าย ให้ข้อมูลภาพรวมของชุมชน แล้วแบ่งหมวดหมู่ให้รายละเอียดปลีกย่อย เป็นการให้ข้อมูลที่เข้าใจได้ง่าย

10) จัดแสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย

คณะทำงานของสถาบันทักษิณคดีศึกษา ดำเนินการปรับปรุงการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตยระยะแรกโดยจัดทำสื่อ และนิทรรศการถาวรจัดหาระบบส่องสว่าง เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตย สามารถเปิดให้บริการได้ และมีข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนเพื่อการเรียนรู้ต่อไป

รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลากรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลคอนทราย อำเภopakพะยูน จังหวัดพัทลุง

การศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลคอนทราย อำเภopakพะยูน จังหวัดพัทลุง ใช้วิธีการจัดประชุมปฏิบัติการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย คน 4 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำท้องถิ่น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ทั้งที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาลตำบลคอนทราย เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พระลูกวัด 2) ปราชญ์ท้องถิ่น ได้แก่ หมอพื้นบ้าน 3) ชาวบ้านในชุมชน และ 4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูโรงเรียนประถมในตำบลคอนทราย สมาชิกสภาเทศบาลตำบลคอนทราย เจ้าหน้าที่กองการศึกษาเทศบาลตำบลคอนทราย และบุคลากรสถาบันทักษิณคดีศึกษา จากการประชุมปฏิบัติการทำให้ได้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 รูปแบบการท่องเที่ยว “ย้อนรอยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย” รูปแบบที่ 2 รูปแบบการท่องเที่ยว “เรียนรู้ศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย” และรูปแบบที่ 3 รูปแบบการท่องเที่ยว “เรียนรู้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย”

รูปแบบที่ 1 รูปแบบการท่องเที่ยว “ย้อนรอยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย”

การท่องเที่ยวรูปแบบนี้มีเป้าหมายให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านโบราณสถานทั้งประติมากรรม จิตรกรรม และสถาปัตยกรรม จึงเน้นการท่องเที่ยวในบริเวณวัดหัวเตย เนื่องจากวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดพัทลุงสร้างขึ้นเป็นวัดประมาณ พ.ศ. 2255 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. 2285 และได้ทำการผูกพัณธสีมาในปีเดียวกัน วัดหัวเตยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนในอดีต ภายในบริเวณวัดหัวเตย มีความน่าสนใจ น่าศึกษาหาความรู้ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาเรียนรู้ตามเส้นทางนี้

นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่วัดหัวเตยแห่งนี้ จะได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตยจากนั้นเดินชมบริเวณภายในวัด ซึ่งมีจิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ ได้แก่ อุโบสถวัดหัวเตย พระพุทธรูปจำหลักไม้จันทร์ ศาลาประจำวัน ศาลาโบราณ และผ้าพระบฏ ตามเส้นทางเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์รูปแบบที่ 1 ย้อนรอยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวที่เน้นให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านโบราณสถานทั้งประติมากรรม สถาปัตยกรรมและจิตรกรรม ภายในวัดหัวเตย และพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย เนื่องจากวัดหัวเตย ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง เป็นวัดที่เก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดพัทลุง ตั้งอยู่ที่บ้านหัวเตย เลขที่ 33 หมู่ที่ 3 ตำบลดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง สร้างขึ้นเป็นวัดประมาณ พ.ศ. 2255 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาประมาณ พ.ศ. 2285 และได้ทำการผูกพัณธสีมาในปีเดียวกัน วัดหัวเตยมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนในอดีต ภายในบริเวณวัดหัวเตย มีความน่าสนใจ น่าศึกษาหาความรู้ นักท่องเที่ยวจะได้ศึกษาเรียนรู้ตามเส้นทางนี้ โดยเริ่มจาก หมายเลข 1 เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จากนิทรรศการถาวรและวัตถุของจริงที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย จากนั้นเดินชมบริเวณภายในวัด ซึ่งมีจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ

ประกอบด้วย หมายเลข 2 อุโบสถวัดหัวเตย หมายเลข 3 พระพุทธรูปจำหลักไม้จันทน์ หมายเลข 4 ศาลาประจำวัน หมายเลข 5 ศาลาโบราณ และหมายเลข 6 ฝาพระภูก โดยนักท่องเที่ยวและผู้สนใจจะได้เรียนรู้เรื่องราวต่อไปนี้

1. พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย

2. อุโบสถวัดหัวเตย สร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก่อด้วยอิฐถือปูนมีกำแพงแก้วก่อด้วยอิฐถือปูนล้อมรอบ มีทางเข้าอยู่ทางทิศตะวันออก 1 ทาง แม้ได้หักพังไปหมดแล้ว แต่ยังคงมีร่องรอยหลงเหลือให้เห็น ปัจจุบันทางวัดได้บูรณะขึ้นใหม่ทดแทนอุโบสถหลังเดิม ภายในอุโบสถมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย จำนวน 3 องค์ เป็นฝีมือช่างพื้นเมือง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา องค์ประธานหน้าตักกว้าง 47 นิ้ว องค์บริวารด้านขวาหน้าตักกว้าง 37 นิ้ว องค์บริวารด้านซ้าย หน้าตักกว้าง 35 นิ้ว ส่วนในใบเสมาของเดิมทำด้วยปูนหักพังไปหมดแล้วเหลือเพียงฐาน ปัจจุบันทางวัดได้สร้างอุโบสถขึ้นใหม่อีกหลังหนึ่ง จึงได้ถือนวสิริคามสีมาของอุโบสถหลังนี้แล้ว

3. พระพุทธรูปจำหลักไม้จันทน์ เป็นพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร มีขนาดสูง 206 เซนติเมตร ประทับยืนบนฐานบัวทรงประดับด้วยลายดอกไม้ ศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันทางวัดได้ใช้สีทองทาองค์พระใหม่ทำให้สีทองปิดอักษรจารึกด้านหลังของพระพุทธรูปจนมองไม่เห็นตัวอักษร ตาจากคำของคนเฒ่าคนแก่ที่เคยอ่านจารึกบอกว่าเป็นอักษร ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441)

4. ศาลาประจำวัน ศาลาประจำวันนี้ ในอดีตนั้นเคยเป็นศาลาบาตรมาก่อน หลังจากการได้ทำการบูรณะโดยพระครูประภักดิ์ธรรมวาที (สันทัด ปราสสโร) เจ้าอาวาสวัดหัวเตยรูปปัจจุบันก็ใช้เป็นศาลาพระประจำวัน

5. ศาลาโบราณ เป็นศาลาไม้ยกพื้นขนาด 2 ห้อง ประกอบด้วยเสาด้านข้างตั้งอยู่บนดินเสาปูนจำนวน 6 ต้น และมีเสากลาง ดินเสาลอย 2 ต้น เสาทุกประกอบคันทวยไม้รองรับหลังคา ส่วนของหลังคาเป็นเครื่องไม้ทรงจั่วลาดปีกนก 1 ชั้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผาครอบสันปูนเรียบ ไม่ประดับช่อฟ้า ใบระกาหางหงส์ หน้าบันตกแต่งด้วยไม้ฉลุประกอบเป็นรูปพระอาทิตย์ฉายแสงรัศมี ในอดีตสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนของ

ชาวบ้าน และเนื่องจากตั้งอยู่ใกล้บริเวณวัด เมื่อถึงเทศกาลบุญเดือนสิบ ชาวบ้านจึงใช้เป็น ที่วางอาหารสำหรับทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ (ร้านเปรตนอกวัด)

6. ผ้าพระบฏ เป็นภาพจิตรกรรมบนผ้าดิบ ค้นพบที่วัดหัวเตย หมู่ที่ 3 ตำบล ดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง มีจำนวน 3 แผ่น แต่ละแผ่นมีขนาดและเขียน เรื่องราวที่แตกต่างกัน คือ แผ่นที่ 1 เขียนภาพพระพุทธรูป รามสูร ขว้างขวาน เมฆลาล่อ แก้ว มีขนาดกว้าง 90 เซนติเมตร ยาว 227 เซนติเมตร แผ่นที่ 2 เขียนภาพพระพุทธรูป และพระมาลัยโปรดสัตว์ในนรก มีขนาดกว้าง 90 เซนติเมตร ยาว 227 เซนติเมตร และ แผ่นที่ 3 เขียนภาพเรื่องพุทธประวัติมีขนาดกว้าง 93 เซนติเมตร ยาว 332 เซนติเมตร อายุสมัยของภาพบฏวัดหัวเตยทั้ง 3 แผ่น เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2345 ตรงกับสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ถือได้ ว่าเป็นจิตรกรรมภาพพระบฏที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ค้นพบในจังหวัดพัทลุง

ภาพที่ 1 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวรูปแบบที่ 1

รูปแบบที่ 2 รูปแบบการท่องเที่ยว “เรียนรู้ศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านผ่าน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย”

เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์รูปแบบที่ 2 เป็นการเรียนรู้ชุมชนผ่าน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย และเน้นผู้สนใจเกี่ยวกับศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้าน โดย เริ่มต้นจากการเข้าชมในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย จากนั้นเดินทางต่อไปยังชุมชน

เรียนรู้การสวดมาลัยจากนางคลุ้ม พรหมแดง ที่บ้านทุ่งนอก เทศบาลตำบลดอนทราย ไปฟังเรื่องราวเกี่ยวกับโต๊ะคริม ที่บ้านนายหอม สุวรรณภาโส แห่งบ้านหนองปอ องค์การบริหารส่วนตำบลโคกทราย ไปเรียนรู้การแทงหยวก การแกะกระดาษลายไทย กับช่างเวียน เสนกลับ ที่บ้านห้วยเผยอ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนประดู่ ไปเรียนรู้การแกะรูปหนังตะลุงกับนางสมนึก ชูแก้ว ที่บ้านสวนออก องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยลึก และไปชมการทำเทริดโนรา การทำหน้าพราน ที่บ้านนายบุญ ยมพันธ์ ที่บ้านเกาะขาม องค์การบริหารส่วนตำบลควนโส

ภาพที่ 2 แสดงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์รูปแบบที่ 2

รูปแบบที่ 3 รูปแบบการท่องเที่ยว “เรียนรู้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย”

เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์รูปแบบที่ 3 เป็นการเรียนรู้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย เป็นทริป 1 วัน โดยเริ่มต้นด้วยการ รู้จักชุมชน เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชนผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย จากนั้นเดินทางไปทำความรู้จักกับการใช้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ด้านความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ประเภทหมอนพื้นบ้าน ไปบ้านหมอล้าง ขวัญจ้อย ที่บ้านทุ่งนอก เขตเทศบาลตำบลคอนทราย ซึ่งหมอล้าง ขวัญจ้อย เป็นทั้งหมอยา หมอทำขวัญ หมอดูดูกษัยาม หมอไหว้ภูมิ วิธีการรักษา ใช้ตำรับยาสมุนไพร จากนั้นไปบ้านหมอพารักนุ้ย ที่บ้านทุ่งนอก เขตเทศบาลตำบลคอนทราย เช่นเดียวกัน หมอพารักนุ้ยเป็นหมอนพื้นบ้านที่เชี่ยวชาญด้านนวดต่อกระดูก นวดเส้น รักษาโรคอัมพฤกษ์ อัมพาต วิธีการรักษาโดยการ รักษากระดูกด้วยน้ำมันเสกคาถา ใส่เฝือกด้วยไม้ไผ่ที่ทำขึ้นเองใช้คาถา เรียกเอ็นเรียกกระดูก ไปทำความรู้จักกับการนวดดึงเส้นของหมออูทัย ลอยจิว ที่บ้านโคกทราย เขตเทศบาลตำบลคอนทราย นอกจากเชี่ยวชาญการรักษาด้วยการนวดเส้น แล้วหมออูทัยยังเป็นหมอดูดวง หมอดูดูกษัยาม หมอทำขวัญบ่าวสาว หมอไหว้ภูมิเจ้าที่ และหมอดั่งศาลพระภูมิอีกด้วย และต่อด้วยหม่อจู้ตัน แทนปาน ที่บ้านโคกทราย เขตเทศบาลตำบลคอนทราย หม่อจู้ตันเป็นหมอนพื้นบ้าน ที่เชี่ยวชาญด้านยาสมุนไพร นอกจากนี้ ท่านยังเป็นแพทย์ประจำตำบลของตำบลคอนทรายอีกด้วย

สรุปผล

การวิจัยเรื่อง “การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลา” กรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลคอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลา กรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลคอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง พบว่า คนในชุมชน

เห็นความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตน และเห็นว่าวัตถุสิ่งของที่ครอบครองไว้ ควรนำมาเก็บรักษาไว้ที่วัด

ใน พ.ศ. 2550 ชาวบ้านที่มีจิตศรัทธาได้นำวัตถุสิ่งของโบราณมาบริจาค และเก็บรักษาไว้ที่วัดหัวเตย ตำบลคอนทราย อำเภopakพะยูน จังหวัดพัทลุง ทั้งพระพุทธรูป ถ้วยชาม เครื่องใช้ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องทองเหลือง เครื่องไม้ เป็นต้น และทางเจ้าอาวาสวัดหัวเตยได้นำชาวบ้านหลายกลุ่มหลายวัยเข้ามารับรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดในที่สุดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตยก็เริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้น และใน พ.ศ. 2555 สถาบันทักษิณคดีศึกษาได้เข้าไปศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทตำรายา(สมุดไทยหรือหนังสือbud) ทำให้พบว่า ทางวัดมีผ้าพระบฏเก่าแก่ถึง 3 ผืน ที่มีความเก่าแก่ที่สุดในภาคใต้ ที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ภายหลังจากการได้พูดคุยหารือกับเจ้าอาวาส ใน พ.ศ. 2556 สถาบันทักษิณคดีศึกษาจึงได้จัด “โครงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา : กรณีวัดหัวเตย ตำบลคอนทราย อำเภopakพะยูน จังหวัดพัทลุง” ขึ้น ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐเป็นครั้งแรกได้กำหนดระยะเวลาในการร่วมงานร่วมกับชาวบ้าน 2 ปี โดยมีกระบวนการในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย คือ 1) สร้างเวทีแลกเปลี่ยน (ปี พ.ศ. 2556) 2) ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน(MOU) 3) ประชุมเชิงปฏิบัติการศึกษาชุมชน 4) ประชุมสัมมนาสรุปข้อมูล 5) การทำทะเบียนวัด 6) การอนุรักษ์วัตถุเบื้องต้น 7) สัมมนาการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 8) การจัดทำเอกสารข้อมูล 9) การจัดทำแผนที่วัฒนธรรมชุมชน และ 10) จัดแสดงพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตยโดยคณะกรรมการของสถาบันทักษิณคดีศึกษายังได้จัดทำสื่อและนิทรรศการถาวร และจัดทำระบบส่องสว่างเพื่อให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดหัวเตยสามารถเปิดให้บริการได้ และมีข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนโดยจัดทำเป็นคู่มือนำชมศิลปวัฒนธรรมชุมชนคอนทรายเพื่อการเรียนรู้ต่อไป

2. รูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในลุ่มทะเลสาบสงขลากรณีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ตำบลคอนทราย อำเภopakพะยูน จังหวัดพัทลุง พบว่า นอกจากพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตยได้จัด การมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้โดยการ

จัดเป็นนิทรรศการแสดงวัตถุพร้อมคำบรรยายประกอบ และจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้โดยการทำแผนที่ทางวัฒนธรรม : ชุมชนคอนทราย และจัดทำคู่มือนำชมศิลปวัฒนธรรมชุมชนคอนทรายขึ้นเพื่อสนับสนุนรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑท์ให้ทั้งสาระความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมชุมชน วิถี และภูมิปัญญาอันเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ควรศึกษา ทำนุบำรุงและส่งเสริมให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป และผลจากการประชุมปฏิบัติการของชุมชนทำให้ได้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑท์ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ย้อนรอยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตย รูปแบบที่ 2 เรียนรู้ศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านผ่านพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตย และรูปแบบที่ 3 เรียนรู้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพผ่านพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตย

อภิปรายผล

1. การท่องเที่ยวนอกจากจะเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ เป็นการสร้างเงิน สร้างอาชีพแล้วนั้น การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือหลักที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมโดยเน้นการจัดการท่องเที่ยวบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาใช้เพื่อสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการเน้นพัฒนาชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังการท่องเที่ยวบนฐานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนวัดหัวเตย มีศักยภาพในการเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนที่จะช่วยให้ข้อมูลของชุมชนได้รับการรักษา และสืบสานเอาไว้ได้ ในขณะเดียวกันก็จะเป็นประโยชน์ทั้งคนที่อยู่ในชุมชนและนอกชุมชนที่มาท่องเที่ยว ผ่านรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตย พิพิธภัณฑท์ท้องถิ่นวัดหัวเตยมีความสำคัญต่อชุมชน ด้วยเป็นสถานที่เก็บรวบรวม สงวนรักษาสิ่งของ และนำเสนอเรื่องราวของชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่เริ่มต้นโดยชุมชน ดำเนินการโดยชุมชน และมีเป้าหมายให้คนในชุมชนมีความสำนึก และตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ และรู้จักตนเอง อีกทั้งแสดงให้เห็นคนอื่นได้รับรู้เพื่อผลประโยชน์ทางการศึกษา ผ่านการท่องเที่ยว อย่างชุมชนโอหังมาจิ จังหวัดกิติภูมิ ประเทศญี่ปุ่นที่มีการขยายการรับรู้

คุณค่ามรดกวัฒนธรรมในชุมชน มีการสร้างระบบในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม มีชุมชนเป็นศูนย์กลางด้วยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ภัทรา แจ้งในเจริญ, 2558 : บทคัดย่อ) และชุมชนท่ามะโอ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เก่าแก่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ โดยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาควบคู่กัน ซึ่งการรักษาามรดกวัฒนธรรมเป็นประโยชน์ด้านองค์ความรู้ และการให้คุณค่าแก่สังคม (ชุมพล รอดแจ่ม, 2556 : 133) ทั้งนี้ชุมชนวัดหัวเตยมีมรดกวัฒนธรรมที่หลากหลาย และได้จัดแสดงอยู่ในรูปของพิพิธภัณฑ์ อีกทั้งชุมชนมีความประสงค์จะเผยแพร่ความรู้ด้านมรดกภูมิปัญญา

2. การเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย ทำให้เห็นความเข้มแข็งของชุมชนทางวัฒนธรรม จากกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม และการสร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์ 3 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 ย้อนรอยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย รูปแบบที่ 2 เรียนรู้ศิลปะและหัตถกรรมพื้นบ้านผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย และรูปแบบที่ 3 เรียนรู้ภูมิปัญญาการดูแลสุขภาพผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดหัวเตย จนเกิดการจัดการพิพิธภัณฑ์แบบผสมระหว่างพิพิธภัณฑ์แบบปิดและพิพิธภัณฑ์แบบเปิด รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพิพิธภัณฑ์ทั้ง 3 รูปแบบเชื่อมโยงกับงานศึกษาของ วนิษา ตีคำ (2553 : บทคัดย่อ) ที่กล่าวถึงการจัดการที่เชื่อมโยง ฟังฟังอาศัยกันในมิติต่าง ๆ ที่บูรณาการอยู่บนฐานการพึ่งพาตนเองและพึ่งพาภายนอกอย่างเหมาะสมบนฐานความรู้ความสามารถที่มีอยู่ในชุมชน และเป็นการจัดการที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน และสังคมได้อย่างยาวนาน ใน 3 มิติ คือ 1) มิติด้านการเมือง 2) มิติด้านความเชื่อ 3) มิติด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นดังกล่าว อาจพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบอื่น ดังที่ กานต์วี ชมเชย (2557 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า “การพัฒนาสู่พิพิธภัณฑ์แนวใหม่อย่างมิวเซียมสยามซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์แนว Discovery Museum ที่เน้นการสร้างประสบการณ์สดใหม่ให้แก่ผู้ชมให้เกิดการเรียนรู้อย่างสนุกสนานเมื่อถึงความสนใจกลุ่มคนที่หลากหลาย และการสร้างแบรนด์” เพื่อผลในการตลาดและการ

ประชาสัมพันธ์ในอนาคต และควรสร้างภาคีเครือข่ายเพิ่มเติมโดยการแต่งตั้งคณะผู้ดำเนินการจากบุคลากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างโอกาสและสร้างความร่วมมืออย่างยั่งยืนมั่นคงต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์

การวิจัยเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในกลุ่มทะเลสาบสงขลาเป็นการถอดความรู้กระบวนการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและรูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่สามารถนำไปเป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่นในการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เหมาะสมต่อไปได้ ในด้านการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นแหล่งความรู้ที่สามารถเชื่อมโยงในการให้ความรู้อื่น ๆ ได้ และทำให้การท่องเที่ยวมีความหมายในการให้ความรู้ นอกจากนี้ตัววัตถุที่จัดแสดง

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

องค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เช่น กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และสถาบันการศึกษา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการวางแผนนโยบายและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับพื้นที่ได้

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์และการจัดการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์สู่การเป็นพิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่ ที่สามารถเชื่อมโยงสาระความรู้จาก

นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์กับประสบการณ์การเรียนรู้จากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ภายนอกได้

เอกสารอ้างอิง

- กานต์รวี ขมเขย.(2557). รายงานการวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ : กรณีศึกษา มิวเซียมสยามและพิพิธภัณฑ์บ้านไทยจิมทอมป์สัน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชุมพล รอดแจ่ม.(2556). รายงานการวิจัยเรื่องเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยาลัยราชพฤกษ์.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2539). “แนวโน้มของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย” ใน พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ภัทรา แจ่มโนเจริญ. (2558). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษา ชุมชนโอ หงิมาจิหมู่บ้านซึราคว่าโก จังหวัดกัมพู ประเทศญี่ปุ่น. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มุลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ (2543). รวบรวม บันทึก ศึกษา ข้อมูลทางวัฒนธรรม สนับสนุนการอนุรักษ์เพื่อพัฒนาเผยแพร่เพื่อศึกษาของสาธารณะ. เมืองโบราณ.
- รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2556). การพัฒนารูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในการสร้างความเข้มแข็งสู่ชุมชน. [ดุขฎีนิพนธ์ ปรัชญาดุขฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วนิษา ติดำ. (2553). การจัดการพิพิธภัณฑ์เชิงบูรณาการกรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นแหล่งเตาเมืองน่านบ้านเตาไทแห่เลี้ยง. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2545). พิพิธภัณฑ์ในศตวรรษใหม่. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สถาบันทักษิณคดีศึกษา. (2557). *ชุมชนดอนทราย อำเภอปากพะยูน จังหวัดพัทลุง ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2536). ข้อจำกัดและปัจจัยทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนรอบ กลุ่มทะเลสาบสงขลา. *ทักษิณคดี*, 3(1), 55-66.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2539). “ปัญหาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นและแนวทางการแก้ไขปัญหา” ใน *พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย*. ศูนย์มานุษยวิทยา สิรินคร มหาวิทยาลัย ศิลปากร.
- ICOM. (2004). *Development of the Museum Definition according to ICOM Statutes*. http://icom.museum/his_def_eng.html.